Pionjären som skapade bilden av Bauhaus

Bauhausfotografen Lucia Moholy låg länge i glömska, men hennes insatser och visuella tänkande var avgörande för fotografins utveckling, skriver **Sara Danius**, och inleder en ny artikelserie.

Det är som så ofta. En kvinnlig fotograf gör en betydande insats, men hennes namn hamnar snabbt i skugga. Ända fram till 1970-talet var hon glömd, Lucia Moholy (1894–1989), den produktiva fotografen vid den tyska konst- och arkitekturskolan Bauhaus under mellankrigstiden. Men sedan började hennes verk upptäckas på nytt och numera har en rad böcker skrivits om hennes nysakliga fotografi.

Under åren vid Bauhaus var hon gift med László Moholy-Nagy, formgivare och experimenterande fotograf. Först var de verksamma i Weimar, där skolan då låg, sedan flyttades utbildningen till Dessau.

Det var László Moholy-Nagy som skrev designklassikern "Malerei, Photographie, Film" (1925/1927), där han formulerade tanken på ett nytt seende. Men det var hon som redigerade volymen. Innan de träffades hade hon ju arbetat som redaktör och förläggare vid flera tyska förlag, bland annat Rowohlt. Dessutom var makens tyska inte perfekt.

På samma sätt samarbetade de när det gällde hans experiment med fotogram, fotografiska arbeten gjorda utan kamera – dessa bilder kom också med i boken. Det var ju hon som besatt den tekniska kunskapen. Men partnerskapet hindrade inte att han tog åt sig hela äran.

Själv var hon född i Prag, behärskade såväl engelska som tyska, och hade studerat konsthistoria, litteratur och filosofi. I Leipzig såg hon till att få en gedigen fotografisk utbildning. I dag är hon känd som Bauhaus inofficiella fotograf.

Nu börjar bilden av Lucia Moholys insats bli komplett. Länge trodde man att en stor del av hennes mest berömda originalkopior av byggnader, interiörer och föremål hade gått förlorade. Ingen visste var de fanns. Kanske hade de försvunnit under en av hennes många flyttar – efter åren i Berlin i början av 1930-talet blev hon tvungen att fly och tog sig till London via Prag, Wien och Paris, innan hon till sist slog sig ned i Schweiz.

I London lyckades hon etablera sig, blev en känd porträttfotograf anlitad av personer med anseende och undervisade i fotografi och teori. Hon skrev en bok om fotografiets historia, "One hundred years of photography", som kom ut 1939 och sålde i 40 000 exemplar de två första åren, sedan hade förlaget inte råd att trycka fler ex.

Och hennes vintagekopior? De försvann egentligen aldrig. Förklaringen är trivial. De familjemedlemmar som förvaltar László Moholy-Nagys kvarlåtenskap – det är där hennes kopior funnits – förstod helt enkelt inte deras värde.

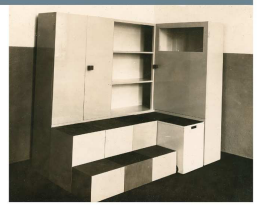

Lucia Moholy (1894–1989) var närmast bortglömd fram till 1970-talet, men ställs nu ut i Berlin. Här syns bland annat ett leksaksskåp från Bauhaus, fotograferat med och utan barn, Marcel Breuers rektangulära stol och Martin Gropius klosslikknande byggnader.
Foto: Lucia Moholy

Nu under sommaren kan man studera Lucia Moholys vintagekopior på Galerie Derda i Berlin. Hon tog fotografierna mellan 1923 och 1928. Det rör sig om 54 stycken, alla i vykortsstora format. Här finns de klassiska fotografierna av Martin Gropius klossliknande byggnader, såväl kontor som bostäder, där Moholy framhäver det stränga spelet mellan de vertikala och horisontella linjerna och poängterar ljuset i de nakna fasaderna. Fönstren är som mörka ögon i huskroppen. Omgivningarna märks nästan inte, annat än någon enstaka rad av tallar. Det är som om de monumentala byggnaderna har släppts ned från yttre världsrymden. Bara så där.

Här finns också nyktra återgivningar av Bauhausmöbler, som Marcel Breuers rektangulära stolar och bord med ram av rostfritt stål. Eller det modernistiska schackbordet med smart inbyggd förvaring. Eller de odekorerade teserviserna i ljus keramik alternativt rostfritt stål. Eller Otto Rittwegers taklampa tillverkad i metallverkstaden där László Moholy-Nagy var lärare, utförd som en studie i sfäriska former i hel- och halvformat av olika storlekar.

Eller varför inte leksaksskåpet à la Bauhaus, för säkerhets skull fotograferat före och efter, det vill säga utan barn – och med. Utan barn är skåpet flott till tusen, som en funktionalistisk våt dröm till synes fritt svävande i rymden. Med barn går det nästan inte att känna igen möbeln. Två ungar, den ena med påfallande okammat hår, har vänt upp och ned på interiören och börjat utforska modulerna, den ena sitter på en kub och läser en bok som sin tur vilar på en annan kub, den andra sitter å sin sida inuti en kub och leker, i en tredje kub har en leksakshäst parkerat sig. Utställningen rymmer så få människor att man hoppar till vid anblicken av barnen mitt i all geometri.

Man kan tycka att Lucia Moholys fotografi inte är märkvärdigt. Själv såg hon sig som en fotograf rätt och slätt, inte som en konstnär, och hon menade att hennes uppgift bestod i att dokumentera och förmedla.

I själva verket är det tvärtom. Hennes insats var avgörande, konstnär eller inte. Det nysakliga formspråket var en självklar del av Lucia Moholys visuella tänkande och genomsyrar varje fotografi så till den grad att man inte kan föreställa sig Bauhaus mest berömda artefakter – en byggnad, en stol, en kaffekanna – utan att också föreställa sig hennes bilder.

Sara Danius
kulturdebatt@dn.se

Utställningen pågår på Galerie Derda i Berlin t o m den 29 juli.